

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
HADTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

TÉZISFÜZET

Andó Sándor ezredes

**A Magyar Honvédség 1990. utáni katonapszichológiai
szaktevékenységének elemző értékelése**
című doktori (PhD) értekezésének szerzői ismertetője

Témavezető: Prof. em. Dr. Bolgár Judit egyetemi tanár

Budapest, 2024.

TARTALOM

1. Tudományos probléma megfogalmazása.....	3
2. Kutatási hipotézisek.....	4
3. Kutatási célkitűzések	5
4. Kutatási módszerek.....	6
5. Az elvégzett vizsgálatok tömör leírása fejezetenként.....	7
6. Összegzett következtetések.....	9
7. Új tudományos eredmények	14
8. Ajánlások	15
9. A kutatási eredmények gyakorlati felhasználhatósága	16
10. Publikációs jegyzék	17
11. Szakmai önéletrajz.....	18

1. TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

A közelmúltban történt, Magyarországot is érintő biztonságpolitikai változások miatt szükségessé vált az ország védelmi képességének felülvizsgálata. Ennek egyik eredménye és eszköze a Zrínyi HHP, amely jelentős hatást gyakorol napjainkban az MH alaprendeltetésének való megfelelés minél jobb illesztéséhez. A program jelentős hatással van a személyi állományra, amely – többek között – megvalósul az új technológiák és eszközök beszerzésével és ezek alkalmazásával, új szervezeti kultúra kialakításával, az irányítási és vezetési rend megváltozásával.

Mit tud hozzátenni a katonapszichológia, hogy a kiképzési és alkalmazási követelmények teljesítésére a honvédség személyi állománya képes legyen, illetve, mi az a pszichológiai tevékenység, amely feladatokban megfogalmazott folyamat során, a kívánt célt a leghatékonyabban közelítheti és érheti el? Mit kell módosítani az eddigi gyakorlaton, milyen új dimenziók jelentek és jelenhetnek meg, amelyre pszichológiai reakció is szükséges? Mi a véleménye az érintetteknek, a személyi állománynak a pszichológiai tevékenységéről, különösen a missziókhöz kapcsolódó pszichológusi munkáról? Továbbá, hiányzott az a visszacsatolási tapasztalat is, amely rákérdez a beosztásokat betöltő munkatársak komplex alkalmazási környezetére, feltételrendszerére, a szakmai ellátás igényeire.

A következő kérdések merülnek fel.

- A katonapszichológia hogyan igazodott a vizsgált időszakban a honvédség szervezeti elvárásaihoz?
- Megjelenik-e a katonapszichológiára való igény a személyi állomány részéről, különös tekintettel a mentálhigiénés ellátás, gondozás vonatkozásában?
- Milyen feltételeket biztosít az MH a pszichológus szakmát végzők részére az adott szervezeti feladatrendszerében?
- Az MH vonatkozásában az egyik legfontosabb feladatellátást, a külföldi katonai békefenntartó műveletek sikeréhez a katonapszichológia, a pszichológusok tevékenysége milyen mértékben lehet hasznos, eredményes? Hogyan értékelik ezt az érintettek, azaz a műveletekben részt vevő katonák?

2. KUTATÁSI HIPOTÉZISEK

Kutatási hipotéziseim egy része elméleti jellegű és elméleti választ adok erre vonatkozóan, önmagával az eltelt időszak eseményeihez kapcsolódó rendszerezés, összefüggések keresésének elvégzésével. Hipotéziseim másik része empirikus vizsgálatokon keresztül kerül igazolásra.

H1: Igazolni kívánom, hogy a katonapszichológia fejlődése során megfelelően alkalmazkodott a honvédség teljes személyi állománya preventív ellátásának igényeihez.

H2: Igazolni kívánom, hogy a honvédség személyi állománya igényli és igénybe veszi a lelki egészségét támogató pszichológiai szolgáltatást.

H3: Igazolni kívánom, hogy a honvédségben dolgozó pszichológusok meglévő munkakörülményei és anyagi feltételei pozitívan befolyásolják beosztásukhoz/munkakörükhöz kapcsolódó megelégedettségük mértékét.

H4: Igazolni kívánom, hogy a honvédségben dolgozó pszichológusok szakmai tevékenysége kellően változatos, lehetőséget ad a szakmai fejlődésre.

H5: Igazolni kívánom, hogy a missziós feladatokhoz kapcsolódó pszichológusi munka szükségessége és megítélése pozitív kapcsolatban áll a személyi állomány ezirányú elvárásával.

H5/1 alhipotézis: Igazolni kívánom, hogy a nemzetközi műveleti területre történő felkészülés részeként beépített pszichológiai felkészítést szükségesnek és hasznosnak ítéli meg az érintett állomány.

H5/2 alhipotézis: Igazolni kívánom, hogy a nemzetközi műveletekben részt vevő kontingensekben a pszichológus személyes jelenléte hasznos, alkalmazható ismereteket és szükség esetén segítséget jelent az állomány mentális egyensúlyának fenntartása érdekében.

H5/3 alhipotézis: Igazolni kívánom, hogy a nemzetközi műveleteket követő re-integrációs tréninget szükségesnek és hasznosnak ítéli meg az érintett állomány.

3. KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK

A disszertáció elméleti részében szándékom bemutatni a katonapszichológia azon területeit az 1990-es évektől napjainkig, amelyek a honvédségben szolgálatot teljesítő állomány megfelelő mentálhigiénés állapotának biztosítását szolgálták, szolgálják. A vizsgált időszakban jelen voltak olyan általános és szakpolitikai hatások, melyek befolyásolták a katonapszichológia egy új területének, a csapatpszichológiának a szakirányítási, vezetési illetékességét, amelyre vonatkozóan választ keresek. Ehhez kapcsolódóan:

- célom megvizsgálni a 90'-es évek utáni katonapszichológia változásit, fejlődési folyamatát, és alarendeltetését befolyásoló tényezőit.

Célom rendszerezni és bemutatni a honvéd-egészségügyi pszichológiai szakterületek témához kapcsolódó feladatait, mutatószámait. Célom megvizsgálni a pszichológiai szakterület különleges feladatait, kiemelve a missziós és honi alkalmazási környezetét és feladatait. Ehhez kapcsolódóan:

- célom bemutatni a katonapszichológia csapatoknál, határfeladatokban és a misszióban megjelenő közvetlen tapasztalatait és forgalmi adatait, amelyek indikátorai a csapatpszichológia szükségességének és hasznosságának.

Fontosnak tartom megismerni a pszichológusok véleményét szakterületük honvédségi lehetőségeivel kapcsolatban. Ennek érdekében:

- célom a pszichológusokkal felvett kérdőívek alapján, a munkavégzésükre vonatkozó problémákat, és a szaktevékenységükre vonatkozó véleményüket, beosztásukhoz/munkakörükhöz kapcsolódó elégedettségük mértékét megismerni.

Célom feltárni a pszichológusokkal találkozó személyi állomány véleményét a szakmai hasznosság, szükségesség, hatékonyság vonatkozásában. Ehhez kapcsolódóan:

- célom kutatásomat statisztikai vizsgálattal igazolni, hogy a műveletekhez kapcsolódó pszichológiai szaktevékenység a misszió különböző (felkészülés-feladatellátás-hazaérkezés) fázisaiban a katonapszichológia hasznos és alkalmazható ismeretet ad a személyi állomány részére.

Tágabb értelemben pedig, célom bizonyítani, hogy a pszichológiai szakterület és a pszichológusok jelenléte az MH feladatrendszerében és szervezetében szükséges és hasznos.

4. KUTATÁSI MÓDSZEREK

A kutatás megkezdéséhez kutatási tervet készítettem. A kutatási célok és hipotézisek felállításához szükséges elméleti anyagok gyűjtésében elvégeztem és megterveztem a hipotéziseim bizonyításához szükséges vizsgálatokat. A kutatásomban hangsúlyt helyeztem arra, hogy a szakterületen meglévő, számomra elérhető adatokat összegyűjtsem, amelyek egy része rendszeres, időszakos, másik része eseti jelleggel bekért jelentésekből nyert információgyűjtemény.

Kutatásom vizsgálati részéhez, a pszichológusokhoz közvetlenül kapcsolódó hipotéziseim bizonyítására kérdőívet szerkesztettem. Felhasználtam, olyan kérdőíveket, amelyek a minőségbiztosításhoz kapcsolódóan kerültek felvételre missziós felkészítések és visszaillesztések során. Ezekből a kérdőívekből a témához szűkebben kapcsolódó kérdéseket emeltem ki. A missziós feladatellátást aktívan biztosító pszichológus megítélésére az MH KFOR 27¹ állománya került bevonásra, a kontingenssel együtt települő pszichológus bevonásával.

A kérdőívek és minőségbiztosítási lapok adatainak értékelését és az eredmények elemzését a matematikai statisztika módszerével, az R- programcsomag² alkalmazásával, kvalitatív és kvantitatív módon végeztem el. Az első vizsgálat elemzése Welch két mintás t-próbával adja meg a teljes minta eloszlását, szabadságfokát, a csoportok szignifikancia (p-value) értékét, továbbá, figyelembe veszem a csoportok átlag és szórás értékeit is. A második vizsgálat Wilcoxon előjeles rang próbával méri a csoportok szignifikancia értékét. A harmadik vizsgálatban egzakt binomiális próba végzésével vizsgáltam a szignifikancia értéket. Minden vizsgálatnál az 5%-os ($p \leq 0.05$) szignifikancia szintet határoztam meg.

---

¹ MH KFOR (Kosovo Force). A 27. váltás 2022. szeptember – 2023. február között teljesített szolgálatot Koszovóban, amely a Magyar Honvédség létszámában legnagyobb NATO (North Atlantic Treaty Organisation) vezetésű katonai missziója.

² Az R egy szabad, nyílt forráskódú, professzionális és folyamatos fejlesztés alatt álló, statisztikai szoftvercsomag. Online: <https://r-projekt.hu/mi-az-r/>

5. AZ ELVÉGZETT VIZSGÁLATOK TÖMÖR LEÍRÁSA FEJEZETENKÉNT

A harmadik, negyedik és ötödik hipotéziseim igazolására három vizsgálatot mutattam be. Az első vizsgálatban a harmadik és a negyedik hipotéziseim igazolását kerestem. A 2022. év január és februárban felvett vizsgálat azt a célt szolgálta, hogy a pszichológusok véleményét kikérjem a munkavégzésük feltételeivel, a szakmai lehetőségeikkel- és terveikkel, és persze saját munkájuk megítélésével kapcsolatban. A mintát (N=43) a teljes, honvéd-egészségügyben elérhető aktív pszichológus állomány képezte, amelynek több, mint fele a csapattagozatnál teljesít szolgálatot közvetlen, napi mentálhigiénés feladatokkal. A kisebbik felét két csoport teszi ki. Az egyik kifejezetten alkalmasságvizsgálati feladatokat lát el, a másik csoport pedig a missziókhöz köthető szakmai profilt viszi, kiegészítve tematikus tréningekkel, egyéni tanácsadási ellátással.

Harmadik hipotézisem, mely szerint a honvédségben munkát vállaló pszichológusok meglévő munkakörülményei, anyagi feltételei pozitívan befolyásolják az elégedettségük mértékét, a **teljes minta összesített eredménye igazolta**. A vonatkozó kérdések (14-20.) átlaga ($\bar{x}: 4.15$) „*többnyire elégedett*” pszichológusokat mutat. A pszichológusokkal felvett kérdőív 14-20-as kérdéseinek statisztikai feldolgozása bontották ki ezeket részletesebben. Eltérő feltételeket tapasztalhatunk a különböző elhelyezési objektumokban, és három esetben születt a csoportok között szignifikáns ($p \leq 0.05$) különbség, de a teljes minta alapján nem vélték úgy a pszichológusok, hogy ez komoly mértékben negatívan befolyásolja az elégedettségüket, munkavégzésüket.

A **negyedik hipotézisem** vonatkozásában, miszerint a honvédségben dolgozó pszichológusok szakmai tevékenysége kellően változatos, lehetőséget ad a szakmai fejlődésre, amely összességében elégedett munkatársakat jelent, **igazoltnak tekintem**. A teljes minta $\bar{x}: 4.06$ átlaga azt jelenti, hogy a szakmai tevékenységgel kapcsolatban a pozitív irányú kérdésekre adott válaszok alapján „*többnyire jellemző*” esetként, helyzetként írható le az az adott kérdés. Ezen belül feltételeztem, hogy szignifikáns különbséget találok a szakterületek között, azaz a csapatpszichológusok változatosabb munkája jelentősen eltér az alkalmasságvizsgálók rutin tevékenységétől, vagy az állandó ingázásra kényszerített tréningeket tartók munkájához képest. A 14-45. kérdések között

huszonegy esetben volt szignifikáns (legalább $p \leq 0.05$ mellett) különbség a három csoport értékei között.

Az empirikus fejezet második része két vizsgálatot mutat be összesen $N=261$ elemszámmal. A pszichológiai felkészítés és a visszaillesztés vizsgálatát. Az első rész a missziós felkészítési tréningek hasznosságára, szükségességére és a pszichológus értékelésére vonatkozik. Ebben a részben el tudtam választani öt, különböző műveleti területre készülő kontingenst. Legkritikusabb az MH KFOR kontingens állománya volt. A tréningek és a tréner értékelése a tizenhárom kérdésben két összetevőben mutatott 5-ös mediánt az ötfokozatú értékelő lapon. Minden további összetevő is szignifikáns ($p \leq 0.05$) eredményt hozott, és a 4-es medián határozottan jó eredménynek számít a foglalkozások értékelésére, ezért a rész- és összesített eredményeket tekintve, ***az ötödik hipotézisem első alhipotézise igazoltnak tekinthető***, hiszen a *pszichológiai felkészítést szükségesnek és hasznosnak ítéli meg az érintett állomány*.

A visszailleszkedést segítő tréninget a misszióból hazatért katonák értékelték. A rendelkezésre álló értékelő lapokból nem tudtam a misszióspecifikus értékelést elvégezni, mert a lapokon elvértve jelenik meg a beazonosítást szolgáló rész kitöltése. Ebben a részben is volt a legjobb értéket elérő 5-ös medián, mely szerint munkatársaim tudása, felkészültsége a legmagasabban értékelt lett. Az összesített eredményeket tekintve, ***ötödik hipotézisem harmadik alhipotézisét is igazoltnak tekintem***, mert a *nemzetközi műveleteket követő reintegrációs tréninget szükségesnek és hasznosnak ítéli meg az érintett állomány*.

Az ötödik hipotézisem második alhipotézisének igazolására a koszovói KFOR misszió katonái ($N=127$) körében tudtam vizsgálatot végezni a kontingens pszichológusának közvetlen részvételével. A minőségbiztosításra is alkalmas kérdőívből hat kérdést vizsgáltam. A binomiális statisztikai vizsgálat egyértelmű hasznosságot mutatott ki. A missziós pszichológus megítélése is ugyanezt az eredményt hozta. Megállapítható, hogy *a kontingens pszichológusának a jelenléte hasznos, és az állomány vonatkozásában tett szakmai munkájával elégedettek a katonák*, ezért ***az ötödik hipotézisem második alhipotézisét is igazoltnak tekintem***. Összességében, figyelemmel az alhipotézisekre, az ötödik hipotézisem az elvégzett vizsgálat alapján igazoltam.

6. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

A disszertáció írásakor azt a célt fogalmaztam meg, hogy egy történeti áttekintés során bemutassam a pszichológia jelenlétét, mint alkalmazott tudományt a Magyar Honvédségben, valamint annak megjelenését, formáit, tartalmát és struktúráját és a kapcsolható mutatószámokat elemezzem. Igyekeztem összefoglalóan, számszerűsítve bemutatni a honvéd-egészségügy egy szakterületét, hiszen az ezt megelőző időszakban, azok a tudományos publikációk és PhD értekezések, amelyek születtek egy-egy részét, részterületét, speciális megjelenését mutatták be a katonapszichológiai tevékenységnek.

A katonapszichológia Magyarországon az I. világháborútól napjainkig jelentős átalakulásokon ment keresztül. Kezdetben a pszichológiai tevékenység főként alkalmassági- és szűrővizsgálatokra korlátozódott, majd a mentálhigiénés tevékenység is megjelent a Honvédkórház bázisán. Az 1994-ben létrehozott Humán Szolgálat céljai közé tartozott a humán erőforrás-gazdálkodás, pszichológiai gondoskodás, rekreáció és szocializációs problémák kezelése. A 2000-es évek közepére azonban a csapatpszichológusok szakmai felügyelete vitatott kérdéssé vált és a szakképzett pszichológusok hiánya is további problémát jelentett.

A mentálhigiénés tevékenységek közé tartozott az MH Drog-riadó program, amely a szenvedélybetegségekre és drogfüggőségre fókuszált. Ebben a feladatban közösen vettek részt a humán és egészségügy szakemberei, pszichológusai is. Legélesebben ehhez a programhoz kapcsolódóan merültek fel kompetencia kérdések a két szakterület között. A 2000-es évek végén bekövetkezett szervezeti változások miatt a csapatpszichológia jelentős intézményi háttérrel vesztett, azonban a honvéd-egészségügyi rendszer viszonylag stabilan építkezett ezen a területen, és fokozatosan átvette a csapatpszichológia szakmai irányítását.

2009-ben új csapatpszichológiai hálózati koncepciót fogadtak el, amely azután a 89/2010. (X. 22.) HM Utasítás alapján az MH HEK alá rendelt minden pszichológiai tevékenységet. A fejezetben ismertettem még azt, hogy egyes NATO-tagállamok milyen protokollokat, pszichológiai alkalmassági vizsgálati módszereket alkalmaznak.

Az első hipotézis, mely szerint *a katonapszichológia fejlődése során megfelelően alkalmazkodott a honvédség teljes személyi állománya preventív ellátásának igényeihez*, részben bebizonyosodott. Abban a tekintetben gondolom részben bizonyítottnak ezt a megállapítást, mert a csapatpszichológiában a 2010-et megelőző pár évben volt egy kritikus időszak a feltöltöttség és a szakmai felügyelet vonatkozásában.

A második fejezetben ismertettem a közelmúlt csapatpszichológiai tevékenységét, valamint számszerű adatokat szolgáltatam a pszichológusi munka területeiről. Az MH pszichológiai ellátó rendszere két fő tartalmi területre bontható: központi feladatokat ellátó elemekre és csapattagozati elemekre. A Csapatpszichológiai Szolgálat, mint csapattagozati elem, több szervezési időszakon ment keresztül. A csapatpszichológusi beosztások jelenlegi feltöltöttségi mutatói kedvezőek, és a pszichológusok változatos felkészültséggel, képzettséggel és tapasztalattal rendelkeznek. Részletesen bemutatom a csapatpszichológusi tevékenység főbb területeit úgy, mint a csapatoknál végzett közvetlen és folyamatos pszichológiai munka, a határfeladatban való részvétel és a missziós pszichológiai feladatok. Emellett számszerű adatokat nyújtok a pszichológiai munka volumenéről és jellegéről. Az MH katonai vezetése határozottan igényli ezt a tevékenységet és magas elvárásokat fogalmaz meg. Alakulat parancsnoki és alakulaton belüli parancsnoki állomány vonatkozásban heterogén tapasztalatok vannak a pszichológiához való viszonyulás tekintetében. A teljes elfogadás elérésének célja, ismelve az emberek értékválasztásának és személyi beállítódás sokszínűségét, irreális lehet, de szisztematikusan szükséges széles palettán megosztani a pszichológiai ismereteket az MH személyi állománya részére.

Külön alfejezetekben foglalkozom a geopolitikai (migrációs) helyzetből és a globális egészségügyi veszélyhelyzetből fakadó különleges kihívásokkal. Kiemelem a határrendészeti feladatok során tapasztalt pszichológiai kihívásokat és az ezek kezelésére irányuló erőfeszítéseket, valamint a pandémia idején alkalmazott stratégiai adaptációk fontosságát a stressz és negatív érzelmek kezelésében.

A *második hipotézisem* igazoltnak tekintem, mivel az adatok alátámasztják, hogy az MH személyi állománya igényli és igénybe veszi a csapatpszichológusi szolgáltatásokat. A pszichológusok élvezik a személyi állomány jelentős többségének bizalmát és elismerik szakmai kompetenciájukat. Ezek az eredmények megerősítik a pszichológiai támogatás

fontosságát és annak jelentőségét a katonai környezetben, különösen missziós és válságos helyzetekben.

Disszertációm empirikus részében három vizsgálatot mutattam be. Az első vizsgálat a honvéd-egészségügy pszichológusainak vizsgálata. A vizsgálatban arra kerestem választ, hogy a pszichológusok munkakörülményei feltételei javításra, minőségi változtatásra szorulnak-e? A vizsgálat érdekében olyan kérdőívet alkalmaztam, amely az elégedettséget kutatja. Ennek érdekében, részletes kérdőívet vettem föl minden, akkor elérhető pszichológussal. A disszertáció vonatkozásában releváns volt a kérdőív több pontjának a kiértékelése, amelyet megfelelő statisztikai programmal elemeztem. Komplex módon a Magyar Honvédségben dolgozó pszichológusokat még nem vizsgálták, így ez mindenképpen újdonságnak számít a katonapszichológiai témájú disszertációk között. A végrehajtott statisztikai elemzés azt mutatta, hogy ugyan vannak kifogások az elhelyezési feltételek, ellátási körülmények vonatkozásában, azonban összességében ezek nem szignifikánsak. További figyelemmel arra, hogy a vizsgált pszichológus állomány három speciális szakterületen, más-más körülmények között dolgozik, így vannak ezek között a csoportok között több kérdésben szignifikáns különbségek, azonban, ha teljes egészet nézzük akkor ezek kiegyenlítik egymást, ezért **a harmadik hipotézisem** igazolódott, mert a pszichológusok a meglévő munkavégzési feltételek megléte mellett elégedettek beosztásaikban/munkaköreikben.

A negyedik hipotézisem igazolására a disszertációban nagy terjedelmet szántam annak a területnek, amely a szakmai munkát és az elégedettséget vette célba. A pszichológusok a vizsgált kérdésekben összesítetten jellemzőnek vélték magukra vonatkoztatva az itemeket. A vizsgálati teljes minta $\bar{x}$: 4.06 átlaga a szakmai tevékenységgel kapcsolatban a pozitív irányú kérdésekre adott válaszok alapján „*többnyire jellemző*” eredményt hozott, amely igazolta a feltevés, hogy a pszichológusi munka kellően változatos és lehetőséget ad a szakmai fejlődésre. Az a feltevés is igazolódott, hogy a pszichológiai szakterületek között szignifikáns különbségek vannak mind a feltételek, mind az elégedettségi szempontok összehasonlításában.

A második vizsgálatom a missziós felkészítésekhez és a visszaillesztésekhez kapcsolódó minőségbiztosítási kérdőívek feldolgozása volt. A felkészítést és visszaillesztést azért

tárgyalom együtt, mert a vonatkozó kérdőív struktúrája és tartalmi része azonos. Eltérés abban van, hogy az melyik időszakban került felvételre.

Az ötödik hipotézisem első alhipotézise kapcsolódott ahhoz, amelyben a felkészülő katonákat kérdeztem arról, hogy a felkészítést szükségesnek és hasznosnak ítélték-e meg. *Első alhipotézisem igazoltnak tekinthető*, mert az eredmények számos szignifikáns értéket mutattak. Sorrendben nem, de a megelőző bekezdés okán ide kapcsolódik a harmadik alhipotézisem. A kérdőív a hazaérkezést követő időszak pszichológusi munkájára kérdezett, az akkor elvégzett tréning szükségességére és hatékonyságára. A feldolgozott minőségbiztosítási kérdőívek ugyancsak egyértelmű elégedettséget mutattak a pszichológus munkája vonatkozásában. Ezáltal a *harmadik alhipotézisem is igazoltnak tekinthető*. A második alhipotézisem igazolására misszió ideje alatt felvett kérdőívet alkalmaztam. Az empirikus vizsgálatok harmadik témája a missziós pszichológus tevékenységének az értékelése volt. Ezt a vizsgálatot a misszióban aktuálisan tartózkodó pszichológus segítségével végeztem. A vizsgálatban az MH KFOR-27. kontingens állomány vett részt, és a kérdőív kérdéseiből csak azokat elemeztem és értékeltem, amely kifejezetten a pszichológusi munkára és annak a megítélésére vonatkoztak. A missziós katonáknál felvett kérdőív továbbá tartalmazott olyan kérdéseket, amelyek visszamenőleg, a felkészítés időszakra vonatkoztak, így a felkészítésen elhangzottak érvényesülésének a beválása ellenőrizhető. A *második alhipotézisem is igazoltnak tekintem*, mert a megkérdezett személyi állomány az értékelt kérdőívek alapján egyértelműen hasznosnak, hatékonynak, szükségesnek ítéli meg a pszichológusok munkáját a pszichológia létjogosultságát. *Az ötödik hipotézisem ezáltal igazoltnak tekintem*.

A negyedik fejezet összegzésében az alábbi megállapításokat emelem ki, amelyek rávilágítanak MH pszichológiai szolgálatának szerepére, kihívásaira és fejlesztési irányaira a modernizáció és a XXI. századi hadviselés kihívásainak kontextusában.

1. A pszichológiai szaktevékenység kettős megjelenése: Az MH pszichológiai ellátó rendszere két fő területen jelenik meg: központi feladatokat ellátó elemekre és csapattagozati elemekre. E struktúrák integrációja szükséges a humán erőforrások optimális kihasználása és a pszichológiai ellátás hatékonyságának növelése érdekében. A

2024. júliustól újonnan jelentkező feladatok³ végzéséhez is szükséges a teljes pszichológus állomány egységes koordinációja és szakmai irányítása.

2. A csapatpszichológia dinamikájának fenntartása: A Csapatpszichológiai Szolgálat több szervezési időszakon ment keresztül. A jelenlegi feltöltöttségi mutatók kedvezőek, és a pszichológusok szaktudása különböző területeken jól alkalmazható. Az előző pontot is figyelembe véve, a pszichológiának minél jobban kell törekednie arra, hogy helyben, folyamatosan álljon rendelkezésre a személyi állomány részére. A kritikus események vonatkozásában is fontos a minél hamarabb elérése annak a pszichológusnak, aki ismeri az ellátandókat.

3. Kihívások és alkalmazkodási stratégiák: A disszertáció rámutat a geopolitikai (migráció)- és egészségügyi krízisek következtében felmerülő kihívásokra is, valamint a pandémia alatt alkalmazott stratégiák jelentőségére a stressz és negatív érzelmek kezelésében. Ezek a kihívások a protokollban és a felkészülésben is a mentális egészség megőrzését és az alkalmazkodási képességek fejlesztését szorgalmazzák.

4. Kognitív képességek fejlesztése: A bemutatott kognitív képességek értékei alapvetően befolyásolják az oktatási és kiképzési folyamatok hatékony pedagógiai és pszichológiai módszereinek kialakítását. További pilotprogramok szükségesek, amelyek több diszciplína együttműködésével komplex programokat hoznak létre.

5. A Zrínyi HHP-vel való kapcsolat: A Zrínyi Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program célja a csúcstechnológiájú rendszerek és eszközök mellett a katonai személyzet folyamatos és korszerű kiképzése, valamint pszichológiai felkészítése. Ez a kettős fókusz elősegíti a jól képzett, felkészült emberi erőforrás fejlesztését, amely alapvető a XXI. századi kihívásokra való válaszadásban. A pszichológiának, kompetenciahatárain belül, szerepet kell vállalnia az MH megújulásában.

6. Kutatható humán erőforrás kihívások: A honvéd-egészségügy esetében is figyelmet érdemel a humán erőforrás problémáinak kezelése, egy új életpálya-modell bevezetésével.

---

³ Mobil Alkalmasságvizsgáló Csoportokban való részvétel, amelyet a toborzó központok igényei alapján végez Magyarország teljes területén az MH EK.

Az elmúlt évtizedek szervezeti átalakításai figyelembevételével szükséges az erőforrások hatékony elosztása és a vezetési struktúra optimalizálása. A pszichológia jó feltöltöttségi mutatókkal rendelkezik, de ebben a vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a honvédségbe bekerülők minél magasabb szintű képzettséggel, tapasztalattal rendelkezzenek.

7. Integrált pszichológiai támogatás és együttműködés: A katonapszichológusok és parancsnokok közötti együttműködés jelentősége a missziók során kiemelt figyelmet kap. Az emberi tényezők optimális integrálása a katonai döntéshozatalba, valamint a katonák mentális jóllétének és csapatmunka hatékonyságának előmozdítása érdekében elengedhetetlen. A parancsnokok, és a katonai vezetők pszichológiai kultúrájának bővítése nem öncélú, hanem a beosztott személyi állomány érdekét is képviseli.

8. Strukturális felülvizsgálat igénye: Az MH pszichológiai szolgálatának hatékonysága érdekében időszakosan szükséges a strukturális és alaprendeltetésre vonatkozó felülvizsgálat. Ez biztosítja, hogy a pszichológiai szolgálatok folyamatosan és adekvátan alkalmazkodjanak a változó igényekhez és kihívásokhoz, ezzel is hozzájárulva a védelmi képességek, hadrafoghatóság fenntartásához és fejlesztéséhez.

7. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Komplex formában mutattam be a Magyar Honvédségben a kilencvenes évek elején létrehozott, a személyi állomány megfelelő mentálhigiénés állapotának megőrzését és fejlesztését szolgáló, először Csapatpszichológiai Szolgálatként működő, majd a honvédegségügybe integrálódott pszichológiai szakterület tevékenységét. A teljes csapatpszichológiai szakterület a lehetőségek között kényszerűen, de megfelelően alkalmazkodott a folyamatos változáshoz és végül megtalálta helyét az MH honvédegségügyi rendszerében, ezért H1 hipotézisem a vizsgált időszakban részben igazoltam.

2. Bizonyítottam, hogy a Magyar Honvédség állománya széles körben igényli a pszichológiai szakterület szolgáltatásait, melyet a H2 hipotézisemmel összhangban, a csapatpszichológusi tevékenység forgalmi adatainak elemzésével igazoltam. Ez a preventív tevékenység lehetőséget teremt az állomány megfelelő mentálhigiénés állapotának fenntartására, fejlesztésére.

3. A H3 hipotézisemhez kapcsolódóan megállapítottam, hogy a honvédségben dolgozó pszichológusok összességében az eltérő infrastrukturális- tárgyi- eszköz munkafeltételei, szakmai munkavégzésük körülményeivel elégedettek. A vizsgálat objektív módon hozta felszínre azokat a területeket, amelyek viszont a szakterület szakmai működésében fejlesztést igényelnek.

4. Részletesen megvizsgáltam a pszichológusok szakmai munkavégzéséhez kapcsolódó kérdéseket, az ezekkel kapcsolatos véleményeket. A H4 hipotézisemet empirikus úton igazoltam. A honvédség megfelelő környezet a pszichológusok széleskörű szakmai érdeklődésének kielégítésére és szakmai fejlődésére. A csapatpszichológusok és a központi elemnek nevezett csoport között számos szignifikáns eredményt találtam, ami további vizsgálatok alapjául szolgál.

5. A Magyar Honvédség misszióra készülő, azt ellátó és misszióból hazaérkezett személyi állományának bevonásával megvizsgáltam a szakterület szükségességét, fontosságát. A H5 hipotézisemet bizonyítottam. A megkérdezett személyi állomány a felkészítésében és a visszaillesztésben részt vevő pszichológusokra vonatkozóan 4-es (jó) és 5-ös (nagyon jó) értékelést adtak. A missziót ellátó pszichológussal való elégedettség szignifikánsan elégedett eredményt mutatott. Ezek az eredmények fontos visszajelzések a további specifikus (missziós) szakmai anyagok kidolgozásához is.

8. AJÁNLÁSOK

A disszertációt ajánlom néhai Dr. Kiss György tanár úr emlékének. Ajánlom munkatársaimnak hasonló vizsgálatok elvégzésére és egyes területek, főként a tréningek hatékonyságának részletesebb megismerésére, valamint ajánlom azoknak az érdeklődő katonai vezetőknek, akik fontosnak tartják a szakterület részvételét az egészségügyi prevencióban a katonai felkészítésben és kiképzésben.

A disszertációt ajánlom szakterületi vezetők számára hasonló belső vizsgálat elvégzése érdekében, hogy pontosabb képet kapjanak saját munkatársaik gondolkodásáról, szakmai fejlődési igényéről és megelégedettségük szintjéről a szakma szempontjából relevánsnak

tekintett kérdésekben. Ajánlom a katonák kiképzését végző szakmai állomány munkájának megítélésére a kiképzendők részéről, valamint a speciális felkészítést végző katonák értékelését a felkészítésen részt vevő állománytól.

Bár, a vizsgálat eredményei elégedettséggel tölthetik el a pszichológusokat a missziós katonák véleménye alapján, de éppen ezért ajánlom a módszertani fejlesztéseket. A missziókat teljesítő katonák részére maximalizálni szükséges azokat az ismereteket, amelyek a hadrafoghatóságukat támogatják, a testi-lelki-szellemi épségüket szolgálják.

9. A KUTATÁSI EREDMÉNYEK GYAKORLATI FELHASZNÁLHATÓSÁGA

A disszertációm elméleti fejezetei jól használhatók azon pszichológusok részére, akik újként kerülnek felvételre a honvédség állományába. Megismertetem a belépő pszichológusokat azokkal a területekkel, amelyek a beosztás jellegétől függetlenül, a katonai pályát tekintve potenciálisan a munkájában megjelenhet. Az elméleti rész számokkal, statisztikákkal mutatja a Magyar Honvédségben végzett pszichológusi munka eredményeit is nagyságrendjét. Az elméleti rész hasznos továbbá, a katonai alegység parancsnok részére, magasabb beosztású vezetők részére a szakterület jobb megismerése érdekében, továbbá a pszichológiai kultúra, műveltség bővítése miatt is.

A disszertáció vizsgálati része felhasználható a hasonló profilú kutatást tartalmazó kérdőívek, felvett elemzések összehasonlítására. A pszichológusokra felvett kérdőív átdolgozva, más munkakörű szakterületeknek is hasznos lehet, mely által megismerik azon a területen dolgozók attitűdjeit, elkötelezettségét, ambícióit a munkavégzésük körülményeit és a saját maguk által leírt (ön)reflexiójukat.

10. PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

1. ANDÓ Sándor (1999): Egy „katonai” öngyilkosság margójára. *Humán Szemle* XV. évfolyam 1. szám, Budapest, 89 – 95.
2. Andó Sándor et al. (2005): Az önkéntes katonai szolgálatra jelentkezők komplex egészségi és pszichés alkalmasság-vizsgálatának elméleti alapjai. Haderő-átalakítás 2004. pályázat, A nyertes munkák tartalmi összefoglalói, *Hadtudományi tájékoztató*, Honvédelmi Minisztérium 2005. 115-126.
3. ANDÓ Sándor (2018): A határrendészeti feladatok pszichológiai biztosítása. *Honvédségi Szemle*, 146. évfolyam 2018/6. szám, 58 – 64. Online: <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/327>
4. ANDÓ Sándor (2019): A Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Programhoz kapcsolódó katonapszichológiai aspektusok. Kozma K. – Dolozsek T. szerk.: *Hadtudomány és XXI. század*. Budapest: DOSZ Hadtudományi Osztály, 36–50.
5. ANDÓ Sándor (2020): A katonai alkalmassági vizsgálatok néhány aktuális pszichológiai vonatkozása. Pohl Árpád (szerk.): *Biztonság és honvédelem*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 1213-1230.
Online: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=browse&params=publication;31841766>
6. ANDÓ Sándor (2020): A fokozott készenléti állapot néhány missziós vonatkozása. *Honvédségi Szemle*, 148. évfolyam 2020/5. szám, 82 – 95., DOI: 10.35926/HSZ.2020.5.7
Online: <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/126>
7. ANDÓ Sándor (2022): A csapatpszichológiai tevékenység számokban. Szelei Ildikó (szerk.): *Hadtudomány és a 21. század*. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége Hadtudományi Osztály, 235-247.
8. ANDÓ Sándor (2023): A kognitív képességfejlesztés pszichológiai lehetőségei. *Honvédségi Szemle*, HSZ 2023/3. szám, 118 – 129., DOI: 10.35926/HSZ.2023.3.9 (ORCID: 0000-0002-1181-8698; MTMT: 10077829) Online: <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/977>
9. ANDÓ Sándor (2023a): Hogyan érzi magát a pszichológus a hadseregben? *Hadtudományi Szemle*, 16. évfolyam (2023) 2. szám 171-185. DOI: 10.32563/HSZ.2023.2.13
Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/hsz/article/view/6638>

10. Sándor, ANDÓ (2022): Increasing the Effectiveness of Military Selection in the Early Days of Applied Psychology. *Hadtudományi Szemle*, 15. évfolyam (2022) 3. szám 133-143. DOI: 10.32563/HSZ.2022.3.8

Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/hsz/article/view/6140>

11. SZAKMAI ÖNÉLETRAJZ

Andó Sándor ezredes az MH Egészségügyi Központ Pszichológiai Intézet intézetvezetője. 1986-ban jelentkezett a MN Killián György Repülő Műszaki Főiskola vadászirányító-megfigyelő szakára. Első katonai beosztását Tatán látta el, az MH 1. Gépesített Hadtestparancsnokság Repülő Osztályán. A szervezeti változások során Ercsibe került az MH 123. Eötvös József Vonalépítő Híradóezredhez. Innen felvételizett 1994-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetem pszichológia szakára, és töltött be csapatpszichológusi beosztást.

1997. szeptember 01.-vel Székesfehérváron az MH Szárazföldi Vezérkar Humán Csoportfőnökségén kapott beosztást, ahol feladata a vezérkar alárendeltségében lévő csapatoknál folyó pszichológiai tevékenység koordinálása volt. Sikeres pályázata útján 1999. április 16.-tól az MH Egészségvédelmi Intézet Pszichológiai Alkalmasságvizsgáló Osztály, osztályvezető-helyettese, majd osztályvezetője lett. Ebben az időszakban feladata az MH pszichológiai alkalmasság vizsgálatának vezetése, vonatkozó jogszabályok kidolgozásában való részvétel, valamint a Magyar Pszichológiai Társaság Munka- és Szervezetpszichológiai Protokoll kidolgozásában fejezet társszerzőként való részvétele emelhető ki. Az időszak alatt számos szakmai tudományos nagygyűlésen és konferencián adott elő. 2002-ben a Budapesti Műszaki Egyetemen munka- és szervezetszakpszichológus szakképzettséget szerzett.

2005. április 01.-vel a HM Humánpolitikai Főosztályán, majd a HM Tervezési és Koordinációs Főosztályán dolgozott 2011. november 30.-ig. Ezen időszak alatt a pszichológiai vonatkozású szabályozók kidolgozásában való részvétel, ilyen tárgyú anyagok szakmai véleményezése; az MH-ra vonatkozó pszichológiai kutatásokban való részvétel; minisztériumok közötti szakmai projektekbe való bedolgozás; valamint a pszichológiai alkalmasság vizsgálati- és kiválasztás felügyelet ellátása volt.

2011. december 01-vel visszakerült a honvéd-egészségügybe. Osztályvezető-helyettes, osztályvezető, intézetvezető, illetve az MH főpszichológusi feladatokat végezte. Az egészségügyben fő feladatai között szerepelt a pszichológiai tréningek vezetése műveleti (missziós) területre készülő katonák részére; AC típusú módszerrel különleges műveleti katonák kiválasztásában való részvétel; AC típusú módszer alkalmazásával (kutatás) társ fegyveres szervekkel való együttműködésben való részvétel (TEK), és a Csapatpszichológiai Szolgálat tevékenységének szakmai irányítása. 2015-2018 között a NATO COMEDS Military Mental Health Expert Panel-ben képviselte a Magyar Honvédséget.

Tagja a Magyar Pszichológiai Társaságnak és a Magyar Hadtudományi Társaságnak. Angol nyelvből középfokú (STANAG 2.2.2.2.), orosz nyelvből alapfokú nyelvismerettel rendelkezik. 1998-ban Autogén tréner, 2004-ben NLP tréner, majd további tréneri képzettségeket szerzett 2014-ben az NKE Vezető- és Továbbképzési Intézet, és a Magyar Pszichológiai Társaság szervezésében.